

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	11
ÖNSÖZ.....	13
KISALTMALAR LİSTESİ	19
KAYNAKLAR ÜSTÜNE NOT	21
A. Umumi Kronikler	21
B. Coğrafi Kronikler.....	24
C. Dini-Mezhebi Kronikler.....	26
D. Modern Dönem Araştırmaları Üzerine.....	29
GİRİŞ.....	33
A. Deylem'in Ahvali ve Deylemleri.....	33
B. Büveyhîler'in Menşei	37
a. Büveyhîler'in Sâsânî Nesebi İddiası	38
C. Büveyhîler Öncesi Erken İmâmiyye: Proto İmâmiyye.....	41
D. Büveyhîler'in Mezhebi.....	49
E. Büveyhîler'in Yükselişi: Balıkcılıktan Saltanata	51
Birinci Bölüm	
BÜVEYHÎLER DÖNEMİNDE ŞİÂ-İMÂMÎ EKSENLİ SİYASET	59
Büveyhîler'in Bölgesel Aktörlerle Diplomatik İlişkileri	59
Büveyhî-Fatmî Münasebetlerinde Mezhebi Rekabet.....	60
Büveyhî-Hamdânî Münasebetlerinde Nüfuz Mücadeleleri	66
Büveyhîler'in Abbâsî Hilafeti Üzerindeki Vesayeti ve Halifelik Kurumundaki Siyasal Değişimler	71
İmâmiyye'nin Diğer İslam Mezhepleriyle İtikadi Etkileşimi.....	81
İmâmiyye- Ehl-i Hadis	81
İmâmiyye- Zeydiyye.....	92
İmâmiyye- Mu'tezile.....	97
İmâmiyye- Eş'ariyye.....	102
Büveyhîler Döneminde Gayrimüslim Topluluklar	109
Müsevîler	109
İsevîler	113
Zerdüşter	115

Sâbiiler.....	117
Maniler	118

İkinci Bölüm

BÜVEYHÎLER DÖNEMİNDE ŞİA-İMAMÎ GELENEKLERİN

KURUMSALLAŞMASI VE TOPLUMSALLAŞMASI	121
Büveyhîler Döneminde Şîa Kutsal Mekânların Restorasyonları.....	121
Muizzüddeve Dönemi	121
İzzüddeve Dönemi.....	123
Adudüddeve Dönemi	123
Şerefüddeve ve Celâlüddeve Dönemleri	125
Büveyhîler Döneminde Dini-Mezhebi Geleneklerin Resmîleşmesi ve Yaygınlaşması	126
Âşûrâ Matemleri	127
Gadîr-i Hum Bayramı	128
Şîa Kutsal Mekânların Ziyaret Geleneği.....	129
Şîa Ezanı ve Sembolik Anlamı	131
Secde Taşının Namazda Kullanımı	132
Beyaz Rengin Sembolik Kullanımı	133
Büveyhîler Döneminde Menâkıb Okuma Geleneği	134
Büveyhî İktidarında Nakıblık Müessesesi	134
Büveyhîler Döneminde Kadim Pers Geleneklerinin ve Bayramlarının Yeniden İhyası	138
Büveyhî Sarayında Pers Gelenekleri: Saray Protokolleri	139
Büveyhîler Döneminde Pers Bayramları ve Özel Günleri	144
Nevruz Bayramı	145
Mehregan Bayramı.....	147
Behmengân Bayramı.....	149
Diğer Özel Günler (Çarşamba Sûrî, Bâd-Rûz ve Sadeh).....	150
Büveyhîler Döneminde Dini Meclisler ve Mezhebi Tartışmalar	152
Büveyhîler Döneminde Kurumların Dini İşlevleri ve Faaliyetler.....	159
Cami	160
Darü'l-İlim	164
Büveyhîler Döneminde Önemli Darü'l-İlimler	165
Darü'l-İlimlerin Yapısı.....	171
Medrese	172
Büveyhîlerde Unvan Politikasının Dini ve Milli Boyutları	174
İslamî Künyeler ve Unvanlar	176
Kadim Pers Künyeleri ve Unvanları	176

Üçüncü Bölüm

BÜVEYHÎLER DÖNEMİNDE ŞİA-İMAMÎ DÜŞÜNCEYİ GELİŞTİREN

ÂLİMLER VE ESERLERİ	179
Şeyh Sadûk ve İmâmî Fıkhnın Teşekkülü	180
Men lâ Yahduruhü'l-Fakih	187
Şeyh Müfid ve İmâmîyye Düşüncesinde Merkezî Konumu	190
el-Emâlî.....	194
el-İrşâd	197
İbn Bâbeveyh'ten Şeyh Müfid'e İmâmîyye'nin Metodolojik ve Paradigma Değişimi	199
Ebû Ca'fer Tûsî ve Usûlî Ekolün Teşekkülü	202

Tehzîbü'l-Ahkâm.....	210
el-İstibsâr	212
Şerîf el-Murtazâ.....	215
Şerîf Murtazâ'nın Nesebî ve Sosyopolitik Konumu.....	215
Şerîf Murtazâ'nın Kelâmî Çizgisi.....	218
Şerîf Murtazâ'nın İlmî Şahsiyeti	219
Şerîf er-Radî.....	222
Şerîf er-Radî'nin Soyu ve Siyasal Mertebesi	222
Şerîf er-Radî'nin İlmî Tedrisatı, Hocaları ve Telifleri.....	227
Şerîf er-Radî'nin Fıkhî Görüşleri	230
SONUÇ	235
KAYNAKÇA.....	239
EKLER.....	263
DİZİN	277

ÖNSÖZ

İslam tarihinin en dinamik ve dönüştürücü evrelerinden biri olan H. 4. / M. 10. yüzyıl, siyasi otoritenin merkezî yapısını yitirerek çevreye dağıldığı ve di-ni-mezhebi kimliklerin kamusal alanda hiç olmadığı kadar görünürleştiği bir fetret devri olarak dikkat çeker. Abbâsî hilafetinin siyasi etkinliğini büyük ölçü-de kaybettiği bu kriz ortamında tarih sahnesine çıkan Büveyhî hanedanı askerî bir güç olmanın ötesine geçerek İmâmiyye Şîası'nın kurumsallaşmasında ve bir mezhebi kimlik olarak teşkilatlanmasında merkezî bir rol üstlenmiştir. Büveyhî iktidarı o güne dek daha flu bir alanda varlık gösteren proto-Şîa unsurların kamu-sal alana taşındığı, kristalize edildiği ve doktrinel temellerin siyasi bir zeminde yeniden formüle edildiği istisnai bir evreyi temsil eder.

Elinizdeki bu çalışma Büveyhîler dönemi İslam toplumunun siyasi, kültürel ve ilmi yapısını İmâmiyye perspektifinden çözümlemeyi gaye edinmektedir. Bu doğrultuda Şîa mezhebinin bu dönemdeki tarihsel arka planı, Büveyhî iktidarıyla kazandığı kamusal boyut ve nihayetinde büründüğü teopolitik hüviyet araştır-mamızın temel sorunsalını oluşturmaktadır. Bu karmaşık dönüşümü hakkıyla kavrayabilmek adına çalışma üç ana eksen üzerine inşa edilmiştir. İlk aşamada Büveyhî siyasi aklının mezhebi temelleri ve Abbâsî hilafetiyle kurulan ideolo-jik denge ele alınırken; ikinci aşamada mezhebin bayramlar, ritüeller ve kutsal mekânlar aracılığıyla kazandığı toplumsal-kültürel temsiliyet irdelenmektedir. Son aşamada ise bu büyük dönüşümün zihni altyapısının mimarları İmâmiyye âlimleri ve onların kelâmî-fık'hî üretimleri mercek altına alınmaktadır.

İslam tarih yazımında Büveyhîler dönemi hem iktidarın el değiştirdiği hem de mezhebi temsilin kurumsal düzeyde evrildiği nadir zaman dilimlerinden biri-

dir. Bu dönem uzun süre baskı altında kalmış Şîa kimliğinin kamusal meşruiyet kazanmaya başladığı bir şafak vaktini işaret eder. Mevcut literatürde siyasi tarihe dair kıymetli eserler bulunsa da İmâmîyye'nin bu dönemdeki içsel gelişimi, kelâmî tartışmalara eklenmesi ve ritüellerinin toplumsal bir hafızaya dönüşme süreci üzerine yapılan bütüncül analizler oldukça sınırlıdır. Oysa Büveyhî dönemi Şîalığın yerleşik Sünnî çoğunluk karşısında kurumsal bir özne haline geldiği dinamik bir süreçtir. Bu nedenle çalışmamız Büveyhî iktidarının mezhebi tercihlerini belgelemekle yetinmeyip Şîalığın bir inanç sisteminden bir “devlet projesine” evrilmesinin sosyo-kültürel haritasını çıkarmayı hedeflemektedir.

Bu çalışmanın literatür içerisindeki konumunu tayin ederken alanın öncü isimleri tarafından ortaya konulan ve Büveyhî Devleti'nin siyasal, mezhebî ve kültürel safhalarına ışık tutan kıymetli araştırmalar en önemli hareket noktamız olmuştur. Elinizdeki eser bu yerleşik literatürle sürekli bir diyalog hâlinde kalarak Büveyhîler dönemini yalnızca geçmişte kalmış bir tarihsel kesitin ötesinde günümüz İran'ının siyasal, teopolitik ve kültürel kodlarını şekillendiren kurucu bir evre olarak ele almaktadır. Bu bağlamda araştırmamızın özgün perspektifi, meşhur oryantalist Vladimir Minorsky'nin tabiriyle “Iranian Intermezzo”¹ (İranî Ara Dönem) içerisinde teşkilatlanan Büveyhî tecrübesinin, modern İran kimliği üzerindeki yansımalarını bütüncül bir bakışla incelemesinde yatmaktadır.

¹ Abbâsî hilafetinin doğu İslam dünyasında doğrudan askeri ve idari denetimi sürdüremediği bir dönemde İran kökenli hanedanların hilafetle farklı meşruiyet ilişkileri kurarak siyasal sahneye çıktıkları bir süreci ifade etmektedir. Bu doğrultuda Tâhirîler, Saffârlar, Sâmanîler ve Büveyhîler hem Abbâsî merkezî otoritesiyle ilişkileri hem de İranî siyasal ve kültürel unsurların yeniden görünür hâle gelmesi bakımından belirleyici aktörlerdir. Detaylandırmak gerekirse: Tâhir b. Hüseyin'in M. 821 yılında Horasan valiliğine atanması Abbâsîlerin doğu eyaletlerinde askeri etkinliği yerel İranlı kumandanlar aracılığıyla sürdürme stratejisinin bir göstergesi olmuştur. Tâhirîler her ne kadar İran kökenli olsalar da bölgesel bir toplumsal hareketten değil hilafetin hizmetinde yükselmiş ve meşruiyetlerini doğrudan Bağdat'tan almışlardır. Bu yönleriyle daha sonra ortaya çıkan halk tabanlı İranî hareketlerden ayrılmaktadırlar. Buna karşılık Ya'kûb b. Leys es-Saffâr önderliğinde ortaya çıkan Saffârlar, Sîstân merkezli askeri bir güç olarak yükselerek Abbâsî meşruiyetini sınırlı ölçüde tanımış ve İranî kimliği bilinçli biçimde vurgulamışlardır. Ya'kûb'un kendi adına sikke bastırması, ordusunu şahsına bağlı olarak örgütlemesi ve Farsçayı siyasi-kültürel bir dil olarak öne çıkarması gibi girişimler İranî dirilişin erken belirtileri olarak değerlendirilmektedir. Sâmanîler ise Abbâsî hilafetiyle hukuki ve dini meşruiyet ilişkisini koruyarak Mâverâünnehir ve Horasan'da güçlü bir yönetim tesis etmişlerdir. Sünnî kimlikleri ve halifeden alınan resmî yetkilendirmeler sayesinde, ticaret yollarının güvenliği sağlanmış, hukukî işlemler geçerlilik kazanmış ve Abbâsîler için dolaylı bir yönetim modeli oluşturulmuştur. Bu dönemde Yeni Farsça, edebî bir dil olarak gelişmiş; Rûdekî ve Firdavî gibi isimler aracılığıyla İran kültürel mirası yeniden inşa edilmiştir. Bu süreç İran tarih yazımında “İranî rönesans” olarak adlandırılmaktadır.

Büveyhîler ise bu İranî diriliş siyasi zirveye taşıyan hanedan olmuştur. Zira Abbâsî halifesini fiilen himaye altına almış, hilafetin siyasi yetkilerini kontrol ederken dini meşruiyetini muhafaza etmişlerdir. Bu durum hilafetin sembolik varlığının korunmasıyla birlikte İranî bir hanedanın İslam dünyasının merkezi siyasal gücü hâline gelmesini mümkün kılmuştur. Büveyhîler, idari yapı, unvanlar ve saray kültürü üzerinden İranî siyasal geleneği yeniden canlandırmıştır. Büveyhî hâkimiyeti, mezhebi çatışmayı tırmandırmaktan kaçınan bir siyaset izleyerek Şîa kimlik kamusal alanda sembolik ritüellerle görünür kılınırken Sünnî hukukî düzen korunmuştur. Ancak hanedan içi çekişmeler Büveyhî gücünü zayıflatmış ve nihayet M. 1055 yılında Selçuklu Sultanı Tuğrul Bey'in Bağdat'a girişiyle Büveyhî hâkimiyeti sona ermiştir. Böylece İranî Ara Dönemi sonlanmıştır. Bkz. J. Afary, P.W. Avery, K. Mostofi, “Iran”, *Encyclopedia Britannica*, 30.12.2024, <https://www.britannica.com/place/Iran>.

Dolayısıyla bu çalışma Büveyhiler dönemini basit bir “ara safha” olarak görmenin ötesine geçer. Bu dönem Abbâsî hilafetiyle kurulan girift güç ilişkileri Şîa’nın kamusal alanda kazandığı ilk büyük görünürlük ve İranî idari geleneklerin İslâmî bir potada yeniden canlandırılması bakımından bugünkü İran’ın devlet anlayışını ve siyasal meşruiyet algısını anlamada “anahtar” niteliği taşımaktadır. Mezhebî kimlik inşasının kurumsal bir zemine oturduğu bu tarihsel tecrübe günümüzün teopolitik haritasını anlamlandırmak adına vazgeçilmez bir referans noktasıdır.

Bu doğrultuda incelememiz, mikro ve makro düzeydeki siyasal ilişkilerden kültürel antropoloji bağlamındaki kimlik temsillerine, devlet-toplum ilişkilerinin kurumsallaşmasından fikhî ve ilmî oluşumun temellerine kadar geniş bir çerçeveyi kapsar. Böylece Büveyhiler dönemi İslam tarihinin uzun erimli siyasal ve kültürel dönüşümlerinin “kurucu” aşamalarından biri olarak yeniden konumlandırılmıştır. Sonuç olarak bu çalışmanın “İranî Ara Dönem”e yeniden odaklanarak modern İran’ın siyasal ve mezhebî yapısının tarihsel köklerini gün yüzüne çıkarmasını ve alana yönelik mevcut literatüre anlamlı, kalıcı bir katkı sunmasını temenni ediyoruz.

Bu hedef doğrultusunda, araştırmanın kapsamı oldukça geniş bir yelpazeyi kucaklamaktadır. Büveyhilerin menşei ve hilafet üzerindeki etkilerinden başlayarak, Fâtımiler ve Hamdânîler gibi güç odaklarıyla kurulan teopolitik ilişkiler analiz edilmiştir. Şîa’nın; Ehl-i Hadis, Mu’tezile ve Eş’ariyye gibi ekollerle girdiği teolojik münasebetler sistematik bir tasnifle sunulurken, gayrimüslim topluluklarla kurulan temaslar dini çoğulculuk bağlamında değerlendirilmiştir. Özellikle kutsal mekânlara yönelik ziyaret kültürünün ve gerek dini gerekse kadim Pers bayramlarının resmî protokole dâhil edilmesinin, mezhebi aidiyeti meşrulaştırma stratejisinin bir parçası olduğu görülmektedir. Nihayetinde hem makro düzeydeki siyasal dönüşüm hem de mikro düzeydeki doktrinel evrim birlikte incelenerek, İmâmiyye’nin tarihsel sürekliliği ve sonraki yüzyıllara bıraktığı miras ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Elbette bu denli geniş ve girift bir konuyu ele almanın bazı metodolojik güçlükleri ve sınırları mevcuttur. Döneme ait İmâmiyye literatürü, doğası gereği bir meşruiyet kaygısı ve polemik üslubu taşıyabilmektedir. Bu durum rivayetlerin nesnel bir bağlamda değerlendirilmesini zorlaştırsa da metinler arası eleştirel bir süzgeçle bu risk aşgariye indirilmiştir. Ayrıca entelektüel üretimin büyüklüğü karşısında çalışmanın bütünlüğünü korumak adına yalnızca etkisi somut biçimde izlenebilen kilit metinlere ve şahsiyetlere odaklanılmıştır. Buna ek olarak çalışmanın tematik sınırları çizilirken vergi sistemleri veya askerî yapılanma gibi

konular, yalnızca mezhebi-siyasal bağlamla kesiştiklerinde analize dâhil edilmiştir. Ancak burada askerî yapılanmaya dair bir parantez açmak elzemdir; zira Büveyhî ordusunun etnik ve mezhebi çeşitliliği dönemin siyasal çekişmelerinin bizzat motor gücüdür.²

Büveyhîler dönemi İmâmiyye Şîası'nın çok boyutlu gelişimini mercek altına alan bu çalışma, nitel tarihsel çözümleme ve metin analizi temeline dayanmaktadır. Araştırmanın yöntemsel omurgası klasik İslam tarihçiliği ile mezhepler tarihi arasında disiplinlerarası bir köprü kurularak inşa edilmiştir. Bu bağlamda döneme ait Arapça ve Farsça birincil kaynakların karşılaştırmalı analizi çalışmanın ana eksenini oluşturur. Ancak burada kullanılan kronikler, coğrafya eserleri ve biyografik literatür tarihsel verileri toplamak gayesinin yanında bu verilerin aktarım biçimlerini, anlatıcının mezhebi ile siyasi pozisyonunu ve olayların anlamlandırılma süreçlerini de deşifre etmek amacıyla kullanılmıştır. Böylece rivayetlerin yorumlanmasında tek boyutlu bir anlatı çizgisine hapsolmak yerine, çok sesli bir tarihsel perspektif benimsenmiştir.

² Bu yapılanmada dikkat çekilmesi gereken husus, askeri güçlerin etnik ve mezhebi aidiyetleridir. Büveyhî ordusunun teşkilatı, farklı etnik unsurlardan meydana gelen çok katmanlı bir yapıya sahipti. Ordunun temelini, Deylem bölgesinin yerli halkından toplanan piyade birlikleri oluşturuyordu. Fetihler ile birlikte farklı coğrafi şartlarından ötürü ihtiyaç duyulan süvari birlikleri Türk gulâmların orduya dâhil edilmesiyle giderilmeye çalışılmıştır. Bu birlikler Ziyârî hükümdarı Merdâvîc b. Ziyâr'ın Türk birlikleri tarafından öldürülmesinden sonra Ali b. Büveyhî'nin ordusuna katılmışlardır. Zamanla Türk süvariler yüksek vurucu güç hâline gelmeleri idari ayrışmaları beraberinde getirmiştir. Siyasi istikrarın zayıfladığı dönemlerde Deylemilerin disiplinsiz davranışları ve sık sık isyan etmeleri, emirleri Türk gulâmlara daha fazla güvenmeye yönelmiştir. Büveyhîler, bu süreçte Deylemî piyadeler ile Türk süvariler arasında iki ayrı komuta zinciri kurmak zorunda kalmış; bu ikili sistem etnik temelli askeri organizasyonun kurumsallaşmasını temsil etmiştir. Türk birliklerin ordudaki niteliksel üstünlüğü artarak başlangıçta Deylemî komutanlara özgü "Sipahsalar" unvanı Türk subaylarca da kullanılmaya başlanmıştır. Büveyhî emirleri, her iki grup arasında denge sağlamak amacıyla evlilik, terfi ve tayin politikaları uygulamıştır. Ancak bu politikalar yapısal bölünmeyi ortadan kaldıramamıştır. Zira ordudaki etnik çeşitlilik gibi mezhebi düzeyde de farklılıklar bulunmaktaydı. Deylemî askerlerin çoğu Şîa eğilimli iken Sünnî mezhep Ziyârîlerden gelen Türk askerlerin büyük kısmı Sünnî geleneğe mensuplardı. Şîa halkın Deylemîleri, Sünnî halkın ise Türkleri desteklemesi askeri aidiyetin mezhep kimliğiyle örtüşmesine yol açmıştır. Dolayısıyla Türk askeri birliklerinin bahsedilen süreç içerisindeki çatışmaları göz önünde bulundurarak mezhebi eğilimlerinin Sünnî oluşu daha makul görülmektedir. Mamafih onları Şîa olarak atfetmek bazı tarihi olayların ifadesinde noksan yaratacaktır. Sonuç olarak ileride de detaylıca bahsedeceğimiz bu dönem Minorsky'nin tabiriyle "İranian Intermezzo" (İranî Ara Dönem) olarak adlandırılan tarihsel evrenin karakteristik özelliklerini yansıtmıştır. Yani İranlı bir hanedanın iktidarını sürdürebilmek için farklılıklara rağmen Türk askeri geleneğine dayanmak zorunda kalmasıdır. Bu olgu ise, İslam dünyasında XI. yüzyıldan itibaren belirginleşecek olan Türk askeri hegemonyasının tarihsel öncülünü oluşturmıştır. Clifford Edmund Bosworth, *New Islamic Dynasties A Chronological and Genealogical Manual*, Edinburgh 1996, s. 155 & 166-167; Saranaz Parvar Süfiyânî-Muhammed Sepehri-Alireza Vasei, "Sahtar va Teşkilat-i Nizami Al-i Buye der Cenghayi Nizami", *Feslname-i İlmi Pejuheşi Tarih*, 19, S. 72, Ş. 1403, s. 335-336; Clifford Edmund Bosworth, "Arayeş-i Nezami Al-i Buye Der Irak va İran", *Feslname-i Tarih-i İslam*, S. 26, Ş. 1385, s. 139; Claude Cahen, "Buwayhids or Buyids", *IE²*, Vol. 1, Leiden, E. J. Brill 1986, s. 1350-1352; Erdoğan Merçil, "Ziyârîler", *DİA*, C. 44, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2013, s. 498; Erdoğan Merçil, "Büveyhîler", *DİA*, C. 6, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1992, s. 497; Ali Bademci, Şamanizmden Kızılbaşlığa Şiiliğin Türkmen Yüzü (*Sosyolojik İnceleme*), Çizgi Kitabevi, Konya 2019, s. 185-189; Sevgi Kübra Bilgin, *Büveyhîler Devlet Teşkilatı (Saray, Hükümet ve Askerî Teşkilat)*, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2024, s. 247.

Araştırmada yer alan teopolitik gelişmeler, fıkhi dönüşümler ve kurumsal yapılar doğrudan dönemin ana kaynaklarına dayanılarak tespit edilmiştir. Ancak Büveyhiler döneminde resmîleşen dini bayramlar, türbe ziyaretleri ve sembolik pratiklerin analizi söz konusu olduğunda, teolojik metinlerin yanı sıra kültürel antropoloji yöntemlerinden de istifade edilmiştir. Zira dini uygulamaların kamusal alandaki görünürlüğü, yalnızca metinsel bir araştırma ile sınırlı kalmamış; dönemin sosyopolitik bağlamı içinde, bir inanç sisteminin zihinsel haritasını çıkarmaya yönelik bir çerçeve sunulmuştur. Bu çok yönlü metodoloji sayesinde İmâmiyye Şîası'nın kurumsal ve kültürel gelişimi hem metin içi rivayet ağları hem de somut tarihsel gerçeklikler üzerinden özgün bir katkı sunacak şekilde çözümlenmiştir.

Çalışmanın teknik hazırlık aşamasında, Arapça ve Farsça özel isimlerin Latin harflerine aktarılması (transkripsiyon), yöntemsel açıdan üzerinde hassasiyetle durduğumuz bir diğer husus olmuştur. Söz konusu dillerin fonetik zenginliklerini Türkçede karşılama sürecinde, Türkiye'de akademik yazımın en köklü referanslarından biri olan *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (DİA) ilkeleri esas alınmıştır. Bununla birlikte okumayı güçleştirmemek adına alt noktalı harfler gibi güncel akademik yayınlarda yaygınlık kazanmamış işaretlerden kaçınılmıştır. Yalnızca fonetik ayrımın zorunlu olduğu durumlarda sesli harflerdeki şapka (^) kullanımı korunarak metin genelinde bir anlam bütünlüğü sağlanmaya çalışılmıştır. Terminoloji konusunda da yine DİA ile uyumlu hareket edilmiş; bu bağlamda çalışmanın ana kavramı olarak “Şîi” terimi yerine mezhebin kurumsal ve kolektif kimliğini daha iyi temsil eden “Şîa” ifadesi tercih edilmiştir.

Son olarak tarihsel verilerin kronolojik tutarlılığı açısından Hicrî-Kamerî takvimle verilen tarihlerin miladî karşılıkları belirlenirken karşılaşılan teknik zorluklara değinmek gerekir. İki takvim sistemi arasındaki yapısal farklılıklar, özellikle gün ve ay bilgisinin eksik olduğu durumlarda tam bir birebir karşılık elde etmeyi güçleştirmektedir. Bu belirsizliklerin miladî karşılıklarda bir yıllık kaymalara neden olabileceği bilinciyle, tarihler çevrilirken mutlak bir kesinlik iddiasından ziyade yaklaşık bir uyarılama yapılması yoluna gidilmiştir. Türk Tarih Kurumu'nun çeviri araçları ve akademik referanslarla desteklenen bu süreçte miladî tarihler daima orijinal Hicrî tarihlerle birlikte değerlendirilmiş; böylece aktarım esnasında oluşabilecek muhtemel anlam kayıplarının önüne geçilmesi hedeflenmiştir.